

Duurzaamheidsverslag 2018

Stichting Pensioenfonds DSM Nederland

Heerlen, 22 mei 2019

Inhoudsopgave

1. Voorwoord van de voorzitter	3
2. Het duurzaam beleggingsbeleid van PDN	5
Doel van duurzaam beleggen.....	5
Beleidsvorming	5
Beleidssterreinen	5
Belanghebbenden	6
<i>Onze deelnemers</i>	6
<i>De werkgevers</i>	9
<i>Overheid en toezichhouders</i>	9
<i>Financiële instellingen, leveranciers en DSM Pension Services</i>	9
<i>Media en belangenorganisaties</i>	9
Prestatie indicatoren	9
3. Uitsluitingen	11
<i>Mensenrechten</i>	11
<i>Arbeidsrechten</i>	11
<i>Milieu</i>	11
<i>Anti-corruptie</i>	11
4. Impact investment	12
5. Transparantie	14
6. ESG-integratie	14
ESG-integratie door DPS	14
Vastrentende waarden	14
Carbon Footprint Meting & Reductie Target	15
Beleggen in Nederland	15
7. Engagement en corporate governance.....	16
8. Reporting principes.....	17
9. Vooruitblik 2019	17
10. Scope en kengetallen	18
11. Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant	19

1. Voorwoord van de voorzitter

Voor u ligt het duurzaamheidsverslag van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland (PDN). In dit verslag lichten wij ons duurzaamheidsbeleid toe en leggen wij verantwoording af over de belangrijkste resultaten op het gebied van duurzaamheid in 2018.

Dit verslag bevat vele voorbeelden van onze initiatieven op het gebied van duurzaamheid die wij het afgelopen jaar namen. We willen hiermee stakeholders informeren wat PDN doet aan duurzaamheid. In 2018 hebben we als eerste belegger een investering gedaan op het gebied van duurzame ontwikkeling door middel van een inflatie geïndexeerde lening aan de Wereldbank. De Wereldbank gebruikt het geld voor duurzame ontwikkelingsprojecten in lage inkomenslanden. Deze investering draagt ook bij aan de langetermijndoelen van PDN op het gebied van duurzaamheid. De Wereldbank heeft een hele goede kredietwaardigheid. Het is een inflatie geïndexeerde lening en een duurzame lening. Dit samen met een marktconform rendement is een unieke combinatie.

Daarnaast hebben we in 2018 het engagement principe verder uitgewerkt. Daarmee bedoelen we dat we de bedrijven waarin we beleggen, actief beïnvloeden om in de bedrijfsvoering duurzaamheid een plek te geven. Hiermee proberen we bedrijven te bewegen naar een meer duurzame manier van opereren. Deze beïnvloeding is natuurlijk effectiever als we dat samendoen met anderen, met duidelijk vastgestelde prioriteiten. Daarom hebben we ons in 2018 aangesloten bij een professionele organisatie op dit gebied. Het stemvolume in 2018 was lager dan voorgaande jaren, omdat er minder Nederlandse aandelen in de portefeuille zaten.

Ook hebben we in 2018 de Montreal Pledge ondertekend waarmee instellingen wereldwijd zich committeren om hun CO2-voetafdruk te publiceren en hierover beleid te formuleren. In 2018 hebben we via een van onze partners Sustainalytics een nulmeting uitgevoerd om onze eigen CO2-voetafdruk in onze beleggingsportefeuille te meten. Slechts een paar bedrijven in onze beleggingsportefeuille veroorzaken de helft van onze CO2-voetafdruk. Ook zien we interessante verschillen tussen bedrijven in dezelfde sector. Dit alles leidt tot goede vragen en verbeterde inzichten. Met de uitkomsten van de nulmeting bekijken we of en hoe we verbeteracties kunnen aanzetten. Door andere beleggingen te selecteren of door het beïnvloeden van bedrijven.

Samen met onze partners en onze uitvoeringsorganisatie DSM Pension Services (DPS) zullen we ons blijven inspinnen voor duurzaamheid en initiatieven blijven ontwikkelen. De onderstaande kerncijfers laten de resultaten van onze inspanningen en de uitkomsten van onze initiatieven op hoofdlijnen zien.

Totaal belegd vermogen € 6.836 mln 2017: € 7.102 mln	Vermogen belegd in Nederland € 1.365 mln 2017: € 1.304 mln	Impact Investments € 226 mln 2017: € 229 mln	Groei Impact Investments € -2.9 mln 2017: € 27,4 mln
Aantal aandeelhoudersvergaderingen waar is gestemd 17 2017: 27 vergaderingen	Uitgebrachte stemmen 178 2017: 264 stemmen	Aantal uitsluitingen 74 bedrijven 2017: 72 bedrijven	Aantal uitsluitingen 14 landen 2017: 14 landen
	Carbon Footprint (tCO₂e/mln USD omzet) 2018 Europese aandelen: 157,3 Amerikaanse aandelen: 189,9	Carbon Footprint (tCO₂e/mln USD omzet) 2017 Europese aandelen: 149,9 Amerikaanse aandelen: 208,6	

Het duurzaamheidsverslag bevat een beschrijving van onze strategische visie op duurzaamheid, de kernthema's en de prestatie-indicatoren over het verslagjaar. Het duurzaamheidsverslag is een aanvulling op ons integrale jaarverslag, waarin wij duurzaamheid bespreken in samenhang met de financiële prestaties van PDN. Dit biedt de mogelijkheid achtergrondinformatie en uitleg te geven van de beknopte, feitelijke rapportage in het integrale jaarverslag. Zo streven wij naar optimale transparantie over onze maatschappelijke bijdrage en bedrijfsvoering.

We willen ook in 2019 duurzaamheid onze visie op duurzaamheid verder vorm blijven geven waarbij we ons zeer bewust zijn van onze maatschappelijke rol, maar ook van onze belangrijke doelstelling om voor onze deelnemers een goed pensioen te kunnen waarmaken. Dat is een enorme verantwoordelijkheid, zeker in een tijd waarin de dekkingsgraad veel lager ligt dan vereist is. Daarnaast is het belangrijk dat onze deelnemers van hun pensioen kunnen genieten in een wereld die goed leefbaar is.

Namens het bestuur

H. Van Suijdam
Voorzitter

2. Het duurzaam beleggingsbeleid van PDN

Duurzaamheid is voor het bestuur van PDN een belangrijk onderdeel van de beleggingsfilosofie en een integraal onderdeel van de beleggingsbeginselen.

Doel van duurzaam beleggen

Het Duurzaamheidsbeleid is voor PDN een manier om bij te dragen aan de duurzame ontwikkeling van de wereld, waarbij tegelijkertijd het risico- en rendementsprofiel van de portefeuille niet onder druk staat. PDN heeft hiertoe een duurzaam beleggingsbeleid opgesteld. Via dit duurzaam beleggingsbeleid heeft PDN zijn ambitie vertaald naar een concreet uitvoerbaar mandaat.

Beleidsvorming

Bij de vaststelling van het Beleggingsplan worden initiatieven en ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid en maatschappelijk verantwoord beleggen besproken. Beoordeeld wordt, of en op welke wijze, deze initiatieven en ontwikkelingen worden verwoord in het beleid van het fonds in het Beleggingsplan. Gedurende het jaar geeft PDN invulling aan het beleid zoals vastgelegd in het Beleggingsplan en houdt het bestuur van PDN vast aan de gekozen koers. Via een brede bestuurlijke discussie dan wel besprekingen in de Commissie Beleggingen en Financieel Risicomanagement, worden de ontwikkelingen en initiatieven periodiek beoordeeld. Dit betekent dat ondertekening van verdragen, aansluitingen bij belangengroepen en deelname aan specifieke acties niet ad-hoc plaatsvinden. De druk van werkgever, belangengroepen, de media en protestgroepen om bij actuele ontwikkelingen aan te sluiten is groot. Tevens is het nastreven van een hoge actiegraad groot. Ondanks deze acties is het zorgvuldig en doordacht vormgeven van duurzaamheid naar mening van het bestuur een solide basis om over de jaren heen een beleid te voeren dat passend is bij het fonds.

Beleidssterreinen

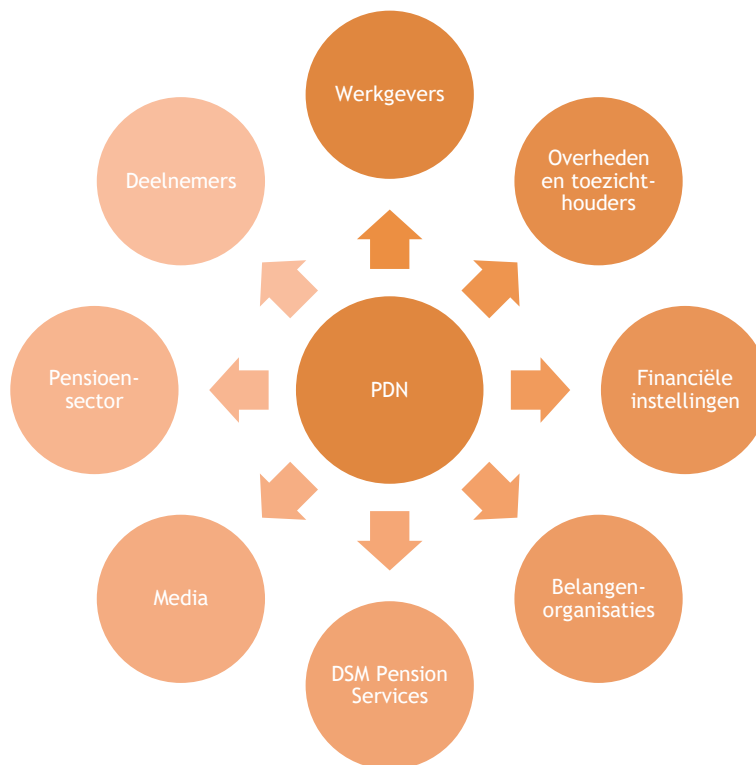
We hebben onze strategische visie op duurzaamheid vertaald naar een aantal beleidssterreinen en daaraan gekoppeld prestatie-indicatoren. De beleidssterreinen vormen de basis van de structuur van het dit duurzaamheidsverslag.

- **Uitsluiting:** het uitgangspunt voor het uitsluiten van ondernemingen en landen zijn activiteiten die de Verenigde Naties, de Europese Unie of de Nederlandse overheid onaanvaardbaar vinden. PDN belegt niet direct in aandelen of obligaties van ondernemingen die in strijd handelen met de 10 principes van het Verenigde Naties Global Compact. Producenten van controversiële wapens, zoals bijvoorbeeld nucleaire wapens die niet onder de uitsluitingscriteria van het Global Compact vallen, worden ook uitgesloten. Ook staatsobligaties van landen waarop een sanctie van de Verenigde Naties of de Europese Unie rust worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij gaat het voornamelijk om mensenrechten- en wapenvraagstukken.
- **Impact Investments:** PDN maakt gebruik van zogenaamde Impact Investments (doelinvesteringen) om zowel een aantrekkelijk financieel rendement te behalen als maatschappelijke doelen te realiseren. De 17 Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelstellingen) van de Verenigde Naties vormen het raamwerk waarin het duurzame karakter van de Impact Investments geclassificeerd worden. Via dit raamwerk kan het fonds gericht investeren in duurzaamheidsthema's die gerelateerd zijn aan duurzame ontwikkeling. Gedacht kan worden aan alternatieve energie, microfinanciering en sociale infrastructuur. Naast het duurzame karakter van deze beleggingen kan door middel van deze beleggingen ook een beter rendement of een lager risico voor de gehele portefeuille van het fonds behaald worden via diversificatievoordelen. Impact Investing wordt dan ook getoetst aan de reguliere financiële parameters die gelden voor het fonds.
- **Transparantie:** het fonds maakt transparant waarin wordt belegd. Op de website zijn de namen te vinden van alle bedrijven waarin het fonds per ultimo jaar een positie heeft ingenomen. Het fonds geeft inzicht in de namen van beleggingen in alle beleggingscategoriën. Dit Duurzaamheidsverslag maakt ook deel uit van het transparantiebeleid.

- **ESG-Integratie:** het fonds benut waar mogelijk ESG-factoren in het beheer en voor de beoordeling van beleggingen. ESG staat voor Environment (omgeving/ milieu), Social (sociaal) en Governance (ondernemingsbestuur). Een minimaal niveau op het gebied van ESG is nodig om het bestaansrecht van een bedrijf of belegging te waarborgen.
- **Engagement & Corporate Governance:** hierbij wordt met bedrijven, die gedrag vertonen dat niet in lijn ligt met de principes van de UN Global Compact, een traject van intensieve dialoog gestart. Het fonds stemt conform zijn stembelief waarin door het fonds wordt belegd. Dit gebeurt op de Algemene en Buitengewone Vergaderingen van Aandeelhouders van beursgenoteerde ondernemingen in Nederland

Belanghebbenden

Voor PDN is van belang dat duurzaamheid bijdraagt aan het vormen van een duurzame toekomst voor alle interne en externe belanghebbenden. PDN speelt een belangrijke maatschappelijke rol in de samenleving. Het bestuur stelt om deze reden dan ook informatie beschikbaar over het Duurzaamheidsbeleid en de realisatie daarvan, aan de belanghebbenden. Het bestuur neemt hun belangen zeer serieus en zetten ons in om duurzaamheid te stimuleren. Naast de maatschappij in brede zin waar we onlosmakelijk deel van uitmaken, maken we onderscheid naar de volgende groepen belanghebbenden.

De verschillende belanghebbenden van PDN zijn divers en kennen een veelheid aan belangen en prioriteiten. Maar de strategische visie gericht op duurzaamheid is als rode draad bij alle belanghebbenden zichtbaar.

Onze deelnemers

De deelnemers zijn voor PDN het allerbelangrijkst. PDN bestaat voor en door de deelnemers. De deelnemers onderschrijven de visie van het fonds op het vlak van duurzaamheid. De deelnemers zijn, als dit nodig is, bereid beperkte rendementsconcessies te doen om duurzame beleggingen en duurzame initiatieven binnen de beleggingen van het fonds mogelijk te maken. Voor de deelnemers is een actieve houding ten aanzien van impact investing een belangrijk uitgangspunt binnen het beleid van PDN.

Wat vinden onze deelnemers?

PDN belegt verantwoord. Vind je dat een goede zaak, ongeacht de vraag of het op lange termijn iets meer of minder rendement oplevert? Of vind je dat het pensioenfonds zoveel mogelijk rendement moet halen. Wel of niet maatschappelijk beleggen is dan minder relevant?

Actieve deelnemer PDN, 49 jaar

“Ja dat vind ik een goede zaak. Je beheert het geld van een ander en daar heb je een verantwoording in die op de toekomst is gericht en breder is dan het behalen van rendement. Je hebt ook een verantwoordelijkheid in het ondernemerschap van het fonds, dat kan dan inhouden beleggen in solide fondsen die duurzaamheid hoog hebben staan. Het hangt met elkaar samen. Je kunt in deze tijd als pensioenfonds niet verkopen dat je belegt in fondsen die discutabel zijn puur om hoge korte termijn rendementen te realiseren. Je wilt dat je deelnemers niet gekort worden maar daarvoor hoef je niet de hoge risicofondsen te nemen. Het ene sluit het andere niet uit.”

Gepensioneerde deelnemer PDN, 65 jaar

“Uiteindelijk moet het beleggingsbeleid verantwoord zijn. Je zou wel eens duurzaam kunnen beleggen waarbij het rendement lager is dan wanneer je in andere dingen belegt. Er is dan een spanningsveld. Wat vinden we moreel verantwoord en wat vinden we verwerpelijk? Verantwoord beleggen versus doen we daarmee het beste voor de deelnemers van het fonds. Je moet daar een goede modus in vinden. Ik ben voor verantwoord beleggen maar ik kijk ook naar het rendement van het fonds.”

Wat verwacht je van PDN op het gebied van duurzaamheid (bijvoorbeeld DSM volen of...)?

Gepensioneerde deelnemer PDN, 65 jaar

“PDN is autonoom. Om ze nou te verplichten om DSM te volgen is niet realistisch. PDN moet mee invulling geven aan het beleid van DSM op dit gebied. Wat DSM doet beantwoordt aan wat er speelt op wereldgebied.”

Actieve deelnemer PDN, 49 jaar

“Dat PDN daarin net als DSM verantwoorde keuzes maakt.”

Vind je het belangrijk dat PDN in haar duurzaamheidsbeleid bedrijven uitsluit of juist de dialoog aangaat met die bedrijven om te proberen ze op andere gedachten te brengen?

Actieve deelnemer PDN, 49 jaar

“Beiden. Duurzaamheidsbeleid voer je als ondernemer met een bepaald doel en je hebt als fonds een positie om discussie te voeren. Je kunt bedrijven uitsluiten als je ook kunt aangeven waarom.”

Gepensioneerde deelnemer PDN, 65 jaar

“Ik ben altijd voor dialoog. De vraag is in welke mate PDN als belegger met bedrijven in dialoog moet gaan. Ik weet niet of dat rendement oplevert. Ik weet niet of PDN die energie wilt stoppen in dat soort discussies. Ik ben voor dialoog maar tussen de uitkomst van een dialoog en uitvoerbaarheid in de praktijk zit een grote wereld. De vraag is ook of je als pensioenfonds in dat soort discussies getrokken wilt worden. Je beheert het geld van deelnemers die daar een verwachting bij hebben. Ik hoop wel dat mijn kleinkinderen straks nog een wereld hebben waarin ze kunnen leven.”

De werkgevers

PDN is het ondernemingspensioenfonds van DSM en van daarmee gelieerde ondernemingen. DSM zet in op duurzaamheid en heeft dit als strategisch kernpunt in de bedrijfsstrategie benoemd. Uiteraard is PDN een volledig onafhankelijke stichting. Maar DSM streeft naar inbedding van duurzaamheid in de bedrijfsvoering en spreekt hier eigen leveranciers op aan. PDN, als ondernemingspensioenfonds, onderschrijft het belang om de dialoog op te zoek over duurzaamheid. Engagement en corporate governance, zoals PDN deze uitvoert binnen de fondseigen visie op duurzaamheid, zijn dan ook belangrijke uitgangspunten voor de werkgevers.

Overheid en toezichthouders

De overheid en toezichthouders maken zich sterk voor financiële stabiliteit en het bijdragen aan duurzame welvaart in Nederland. Overheid en toezichthouders integreren en verankeren duurzaamheid zo veel mogelijk in de taakuitoefening en bedrijfsvoering. De Nederlandsche Bank (DNB) richt zich op verdere integratie van duurzaamheid in haar kerntaken, duurzame bedrijfsvoering, duurzaam sociaal beleid, integriteit en compliance, en maatschappelijke betrokkenheid. De toezichthouder kijkt vanuit deze overtuiging ook naar de wijze waarop PDN duurzaamheid in de bedrijfsvoering heeft verankerd. Daarmee is ESG-integratie in de bedrijfsvoering van PDN een belangrijke overweging in het toezicht van DNB op PDN.

Financiële instellingen, leveranciers en DSM Pension Services

Het fonds belegt in een wereldwijd gespreide beleggingsportefeuille en beleggingsfondsen. Daarbij bestaat een directe verbintenis met financiële instellingen. PDN hecht eraan dat deze financiële instellingen duurzaamheid hoog in het vaandel hebben staan. Daarnaast kent PDN samenwerkingsverbanden met leveranciers waarbij duurzaamheid een belangrijk selectiecriteria vormt. Gelet op de omvang van de beleggingsportefeuille van PDN hebben de financiële instellingen en leveranciers belang om zaken te kunnen doen met PDN. Dat kan alleen als aan de duurzaamheidsvisie van PDN wordt voldaan. Voor de financiële instellingen en leveranciers is daarmee dan ook het uitgangspunt van uitsluitingen, zoals PDN dit invult, zwaarwegend. Het niet voldoen aan specifieke criteria kan namelijk gevolgen hebben voor de samenwerking met het fonds.

Media en belangenorganisaties

Media en belangenorganisaties spelen een prominente rol als het gaat om beheer en rapportage op het gebied van duurzaamheid. De afgelopen jaren was er een grote betrokkenheid van media en belangenorganisaties, op het gebied van aard en inhoud. Zo leggen media en belangenorganisaties nadruk op het kritisch bekijken van de wijze waarop organisaties duurzaamheid inbedden in het beleid en de duurzaamheidskaders implementeren. Om naar de media en belangenorganisaties als belanghebbenden inzichten te verschaffen is transparantie van belang.

Prestatie indicatoren

PDN meet de voortgang op de voornoemde duurzaamheidsterreinen. Om deze meting objectief te kunnen vormgeven zijn per duurzaamheidsterrein een aantal prestatie-indicatoren afgeleid. We zijn trots op onze resultaten die we op de verschillende prestatie-indicatoren hebben behaald, maar zullen ambitieuze duurzaamheidsdoelen blijven stellen aan onszelf. We streven ernaar onze duurzaamheidsprestaties voortdurend te verbeteren. De volgende hoofdstukken gaan in op de verschillende duurzaamheidsterreinen van PDN en de meest recente scores op de prestatie-indicatoren. Daarmee wordt inzichtelijk wat we over 2018 op het gebied van duurzaamheid hebben gerealiseerd.

PDN in de media

PDN ondertekent Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB-)convenant

Op 5 december heeft PDN een volgende belangrijke stap gezet in zijn duurzaamheidsbeleid door de ondertekening van het zogeheten Convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) Pensioenfondsen.

Met dit convenant sluiten Nederlandse pensioenfondsen samen met maatschappelijke organisaties, vakbonden en overheid een brede en ambitieuze overeenkomst die zich inzet voor thema's op het gebied van zowel mensenrechten als milieu.

In Nederland doen we wereldwijd zaken. Internationaal opererende bedrijven kunnen betrokken raken bij bijvoorbeeld misstanden in bedrijven of schade aan kwetsbare ecosystemen. In convenanten voor Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) gaan bedrijven samen met de overheid, vakbonden en maatschappelijke organisaties samen aan de slag om misstanden te voorkomen. Pensioenfondsen beleggen in internationaal opererende bedrijven en kunnen door middel van die beleggingen mogelijk invloed uitoefenen op die bedrijven. Daarom wordt in de context van pensioenfondsen gesproken over een Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB-)convenant.

Het IMVB-convenant is gebaseerd op de OESO 'Richtlijnen voor multinationale ondernemingen' en de 'Beleidslijnen voor bedrijven en mensenrechten' van de Verenigde Naties. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.

Door het ondertekenen van het convenant verbindt PDN zich ertoe om de OESO-richtlijnen en de VN-beleidslijnen in haar duurzaamheidsbeleid én in haar contracten met externe dienstverleners, in te sluiten. Het bestuur van PDN beschouwt duurzaamheid als een belangrijk aspect van de beleggingsfilosofie en een belangrijk onderdeel van de beleggingsprincipes van PDN.

PDN hoofdinvesteerder bij de Wereldbank

Gepubliceerd op: 07-12-2018

PDN is hoofdinvesteerder in duurzame ontwikkelingsprojecten van de Wereldbank.

PDN heeft als eerste belegger een investering gedaan op het gebied van duurzame ontwikkeling door middel van een inflatie geïndexeerde lening aan de Wereldbank. De Wereldbank gebruikt het geld voor duurzame ontwikkelingsprojecten in lage- en midden-inkomenslanden. Deze investering draagt ook bij aan de langetermijndoelen van PDN op het gebied van duurzaamheid.

De Wereldbank heeft een hele goede kredietwaardigheid. Het is een inflatie geïndexeerde lening en een duurzame lening. Dit tezamen met een marktconform rendement is een unieke combinatie. Dit soort leningen worden heel weinig uitgegeven.

PDN voert al jaren een actief duurzaamheidsbeleid waarbij ESG-integratie en impact-investeringen twee van de vijf pijlers zijn. ESG staat voor Environmental, Social & Governance en betekent dat factoren als bijvoorbeeld energieverbruik, klimaat, beschikbaarheid van grondstoffen, gezondheid, veiligheid en goed ondernemingsbestuur worden meegewogen bij investeringen.

De Wereldbank zal de gelden gebruiken om in ontwikkelingslanden te investeren in veilig en schoon drinkwater en het duurzaam gebruik van de rijkdommen van de oceanen. Hiermee wil de Wereldbank bijdragen aan Sustainable Development Goals (SDG's) 14 (leven in het water) en 6 (schoon water en sanitair). Deze SDG's zijn in 2015 opgesteld door de lidstaten van de Verenigde Naties. Dit is een soort verbeteragenda voor de wereld om de meest urgente uitdagingen waarmee we te maken hebben, te adresseren.

WORLD BANK

3. Uitsluitingen

PDN belegt op een dusdanige wijze dat de beleggingen een afspiegeling zijn van de eigen normen en waarden. Bedrijven die gedrag vertonen dat niet verenigbaar is met de 10 principes van het Verenigde Naties (VN) Global Compact worden uitgesloten van belegging. De 10 principes van de VN Global Compact zijn afgeleid uit vier internationale verdragen en verklaringen:

- de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens;
- de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) Verklaring over de Fundamentele Principes en Rechten op het Werk;
- de Verklaring van Rio de Janeiro inzake Milieu en Ontwikkeling;
- het Verdrag van de Verenigde Naties tegen Corruptie.

Mensenrechten

1. Bedrijven moeten de bescherming van Internationaal uitgevaardigde mensenrechten ondersteunen en respecteren, en
2. ervoor zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan mensenrechtenschendingen.

Arbeidsrechten

3. Bedrijven moeten de vrijheid van vakvereniging erkennen en het recht op collectieve onderhandelingen handhaven, evenals
4. het uitbannen van alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid;
5. de effectieve afschaffing van kinderarbeid;
6. de bestrijding van discriminatie in arbeid en beroep.

Milieu

7. Bedrijven moeten voorzorgsmaatregelen treffen bij het belasten van het milieu;
8. initiatieven ondernemen om een groter milieubewustzijn te bevorderen, en
9. de ontwikkeling en de verspreiding van milieuvriendelijke technologieën stimuleren.

Anti-corruptie

10. Bedrijven moeten elke vorm van corruptie tegengaan, inclusief afpersing en omkoping.

Naast de uitsluitingen gebaseerd op gedragingen die niet verenigbaar zijn met normen en waarden van PDN, sluit PDN ook bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens zoals clustermunities, landmijnen, chemische of biologische wapens, verarmd uraniummunitie, witte fosfor munitie en nucleaire wapens. Naast de producenten van deze wapens worden ook leveranciers met een product dat van vitaal belang is voor de productie van deze wapens (key-suppliers), uitgesloten van belegging. Landen die zich niet houden aan internationale verdragen of waarop een sanctie van de VN, EU of Nederland rust, worden ook uitgesloten van belegging. Hierbij gaat het voornamelijk om vraagstukken omtrent mensenrechten, wapenproliferatie en democratische rechten.

DPS als beheerder maakt gebruik van de screenings- en research capaciteiten van Sustainalytics. Deze adviesorganisatie houdt zich actief bezig met wereldwijd onderzoek naar maatschappelijke thema's en voert analyses uit op het gebied van duurzaamheid ten aanzien van beleggingsportefeuilles. Daarbij wordt een gestructureerde en binnen de pensioensector geaccepteerde aanpak gevolgd.

Voorafgaand aan een belegging in zakelijke waarden wordt deze transactie getoetst met de research tools van Sustainalytics. Daarnaast wordt de beleggingsportefeuille op kwartaalbasis achteraf getoetst of alle beleggingen voldoen aan de uitsluitingscriteria van het fonds. Het staat de uitvoerder vrij additionele bedrijven uit te sluiten op basis van duurzaamheidsoverwegingen.

De beleggingen van de externe mandaat managers zijn volledig transparant en worden op kwartaalbasis door DPS gescreend op de door PDN vastgelegde duurzaamheidscriteria. Waar nodig worden beleggingen die niet voldoen aan de uitsluitingscriteria van het fonds verkocht door de externe managers.

Prestatie-indicatoren

Als gevolg van dit uitsluitingenbeleid zijn in 2018 binnen de Europese aandelen- en obligatieportefeuilles circa 2,3% en 1,1% verkocht, respectievelijk. PDN sluit ultimo 2018 in totaal 74 bedrijven en 14 landen van het beleggingsuniversum uit. Dit zijn 2 bedrijven meer en evenveel landen in vergelijking met ultimo 2017. Bij Europese aandelen droeg het uitsluiten van landen en bedrijven negatief bij met -0,65%. Binnen de Amerikaanse aandelen was dit 0,44% positief.

KPI	Normwaarde	Omschrijving meting	Bron	Norm	Realisatie
Aantal uitsluitingen (bedrijven)	Het fonds sluit bedrijven uit in overeenstemming met zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving. De screening vindt op kwartaalbasis plaats. DPS heeft twee firma's additioneel uitgesloten.	Het aantal individuele bedrijven die zijn uitgesloten van belegging op basis van de portefeuille en benchmarkstanden per oktober 2018.	Sustainalytics & DPS	Beleggingen in bedrijven die niet voldoen aan de criteria van PDN zitten niet in de beleggingsportefeuille.	✓
Aantal uitsluitingen (landen)	Het fonds sluit landen uit in overeenstemming met zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving.	Het aantal landen dat is uitgesloten van belegging per jaareinde 2018.	Sustainalytics	Beleggingen in bedrijven die niet voldoen aan de criteria van PDN zitten niet in de beleggingsportefeuille.	✓

4. Impact investment

Beleggingskansen die ook maatschappelijke en milieuproblemen helpen oplossen, zoals armoede in ontwikkelingslanden en klimaatverandering, zijn zeer belangrijk voor PDN. Zo is een deel van de portefeuille van het fonds belegd in microkredieten, (sociale) infrastructuurprojecten en duurzame energie. Het fonds classificeert deze Impact Investments expliciet naar de 17 Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelstellingen) van de VN. Deze 17 doelen zijn:

1. Beëindig armoede overal en in al haar vormen.
2. Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en promoot duurzame landbouw.
3. Verzeker een goede gezondheid en promoot welvaart voor alle leeftijden.
4. Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen.
5. Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes.
6. Verzeker toegang en duurzaam beheer van water en sanitatie voor iedereen.
7. Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen.
8. Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen.
9. Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie.
10. Dring ongelijkheid in en tussen landen terug.
11. Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam.
12. Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen.
13. Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden.
14. Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en de maritieme hulpbronnen.

15. Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.
16. Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en creëer op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en open instellingen.
17. Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijd partnerschap voor duurzame ontwikkeling.

Prestatie-indicatoren

Er zijn twee manieren waarop PDN momenteel in Impact Investments belegt, via fondsen of via individuele effecten. Voorbeelden van fondsen zijn infrastructuur- of zorgvastgoedbeleggingsfondsen zoals de Actiam Institutional Microfinance fondsen die als doel hebben om micro-financieringen te verstrekken aan kleine ondernemers in ontwikkelingslanden. Een ander voorbeeld zijn de fondsen van Glenmont die beleggen in duurzame energie.

Belegging	Strategie
Actiam I	Microkredieten
Actiam III	Microkredieten
Glenmont I	Duurzame energie
Glenmont II	Duurzame energie
EQUITIX	Duurzame energie
DIF RE	Duurzame energie
Safeharbor (ESHF)	Studentenwoningen
Safeharbor II (ESHF II)	Studentenwoningen
Northern Horizon	Ouderen zorgvastgoed

Bepaalde individuele effecten worden ook aangemerkt als Impact Investments als er een helder verband is tussen de cashflows van de onderneming en de 17 Sustainable Development Goals van de VN. Een voorbeeld van een individuele impact investment is bijvoorbeeld de lening aan de Wereld Bank. In 2018 heeft PDN geld geleend aan de Wereld Bank in de vorm van een Sustainable Development Bond (duurzame ontwikkelingslening). Het geleende geld wordt gebruikt voor het financieren van projecten in ontwikkelingslanden die bijdragen aan schoon-drinkwater en sanitair (SDG 6), en het beschermen van het leven in het water (SDG 14). Het gecommitteerde bedrag aan fondsen met een impact bedroeg ultimo 2018 3,3% van het totaal belegd vermogen (3,2% in 2017), komend van een niveau van 1,8% in 2015. Deze toename komt door commitments (contractuele toezeggingen) die PDN is aangegaan.

KPI	Normwaarde	Omschrijving meting	Bron	Norm	Realisatie
Impact Investments	Het fonds merkt fondsbeleggingen met een duidelijke maatschappelijke rol aan als impact investments.	Marktwaaarde of commitment (contractuele toezegging) aan impact investments, in miljoenen euro's.	Financiële administratie	Impact investments worden aangehouden in de beleggingsportefeuille, wanneer als zodanig aangemerkt door DPS	✓
Groei Impact investments	De groei van de fondsbeleggingen die zijn aangemerkt als impact investments, gedurende het jaar.	Verandering in marktwaaarde of commitments (contractuele verplichtingen) ten opzichte van het voorgaande jaar, in miljoenen euro's.	Financiële administratie	Groei van vermogen in impact investments jaar-op-jaar	✓

5. Transparantie

Om transparant te zijn over het beleid en de uitvoering, publiceren we op de website op jaarbasis een overzicht van de totale beleggingsportefeuille. Daarnaast brengt PDN jaarlijks een duurzaamheidsverslag uit waarin wordt uitgelegd hoe het fonds in het betreffende jaar met duurzaamheid is omgegaan. De uitkomsten van het stemgedrag op aandeelhoudersvergaderingen is ook op de website te zien. Ook zijn er regelmatig items in PDN Magazine en op de website te vinden over het duurzaamheidsbeleid van PDN.

In 2018 heeft het fonds samen met andere pensioenfonds, vakbonden, niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en de overheid het sector convenant Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) ondertekend. In het IMVB-convenant zijn afspraken gemaakt over de inbedding van de OESO-richtlijnen en VN Guiding Principles in het beleid van pensioenfonds, de uitbesteding aan externe dienstverleners en de monitoring en rapportage door pensioenfonds daarover. Vanaf het boekjaar 2019 zal het fonds rapporteren over de vooruitgang van de implementatie van het convenant.

KPI	Normwaarde	Omschrijving meting	Bron	Norm	Realisatie
Duurzaamheidsbeleid	Het duurzaamheidsbeleid is van toepassing op alle beleggingen van het fonds.	Totaal belegd vermogen in miljoenen euro's.	Financiële administratie	In het jaarlijkse Beleggingsplan wordt duurzaamheid als criterium opgenomen en in de uitvoering van daadwerkelijk beheer meegenomen.	✓

6. ESG-integratie

Duurzaamheid in de vorm van Environment (omgeving/milieu), Social (sociaal) en Governance (ondernemingsbestuur)(ESG) aspecten worden meegenomen bij investeringsbeslissingen in diverse mandaten. De manier waarop maatschappelijke thema's in de vorm van ESG een plek krijgen in de beleggingsbeslissingen verschilt per beleggingscategorie en mandaat.

ESG-integratie door DPS

DPS als beheerder maakt gebruik van de ESG-research van o.a. Bloomberg, Sustainalytics, banken en NGO's. Binnen alle door DPS beheerde mandaten worden ESG-factoren toegepast.

Vastrentende waarden

Ultimo 2018 werd 67% van het vermogen van PDN belegd in vastrentende waarden. Daaronder vallen ook leningen aan overheden en bedrijven in de vorm van staatsobligaties en bedrijfsobligaties. Ongeveer 40% van de portefeuille is belegd in staatsobligaties en supranationals, terwijl circa 18% van het vermogen van PDN is belegd in credits. PDN heeft inzicht in relevante duurzaamheidskwesties die zich voordoen binnen de landen en bedrijven waarvan schuld papier wordt aangehouden.

De ervaring leert dat de relevantie van duurzame thema's op de beleggingen per categorie aanzienlijk kan verschillen. Een thema kan de koersontwikkeling van een aandeel beïnvloeden en tegelijkertijd amper effect hebben op de kredietwaardigheid van het bedrijf. Toch kunnen duurzaamheidsthema's ook specifiek voor bedrijfsobligaties relevant zijn. PDN spant zich in om de thema's verder te integreren in het beleggingsproces bij aandelen en bedrijfsobligaties en de kruisverbanden inzichtelijk te maken.

Carbon Footprint Meting & Reductie Target

PDN laat zijn Amerikaanse en Europese aandelenportefeuilles screenen op hun CO₂-emissie. De Amerikaanse aandelenportefeuille liet ultimo 2018 een CO₂ intensiteit optekenen van 189,9 (208,6 in 2017). De Europese aandelenportefeuille liet een uitstoot zien van 157,3 (149,9 in 2017). De getoonde uitstootniveaus zijn gemeten per ton CO₂, per miljoen dollar omzet, oftewel CO₂-intensiteit. De CO₂ intensiteiten ultimo 2018 weken licht af van de niveaus ultimo 2017 vanwege het feit dat incorporatie van de CO₂ intensiteit als factor pas vanaf de ingangsdatum van het Beleggingsplan 2019 volledig geïntegreerd is in de portefeuilleallocatie. De onderliggende CO₂-data per bedrijf is constant gehouden met als meest recente peildatum ultimo 2016, portefeuille gewichten zijn per ultimo 2018. Deze emissiecijfers zijn Scope 1- en 2-emissies zoals gedefinieerd in het Greenhouse Gas (GHG) Protocol. Scope 1-emissies zijn emissies die vrijkomen binnen de bedrijfsvoering. Scope 2-emissies is ingekochte energie. Scope 3-emissies is de indirecte uitstoot die niet toe te rekenen is aan scope 2. Hieronder valt bijvoorbeeld het eindgebruik van producten, of emissies van toeleveranciers. Scope 3-emissiecijfers zijn momenteel zeer onbetrouwbaar en worden daarom ook niet gerapporteerd.

In dit duurzaamheidsverslag rapporteren we op basis van de bovengenoemde scopes. Waar mogelijk wordt door bedrijven zelf gepubliceerde data gebruikt. Waar dit niet het geval is, wordt een modelmatige inschatting gemaakt door Sustainalytics.

Sinds 2018 heeft PDN zich door ondertekening van de VN Montreal Pledge gecommitteerd om de CO₂-intensiteit van de portefeuille op jaarbasis te meten en rapporteren. Dat doet PDN niet alleen als blijk van zijn ambities maar ook om andere beleggers aan te sporen transparant te zijn over hun effect op het klimaat.

PDN zal niet alleen zijn CO₂-intensiteit publiceren maar heeft eind 2018 ook besloten om de CO₂-intensiteit van de Europese en Amerikaanse aandelenportefeuilles die door DPS worden beheerd, met 20% terug te brengen ten opzichte van de nulmeting per jaareinde 2017. PDN verwacht deze reductie uiterlijk eind 2020 te hebben gerealiseerd. De target voor Europese aandelen is 140 en voor Amerikaanse aandelen 155.

Beleggen in Nederland

In 2018 was 19,9% van het pensioengeld belegd in Nederland, in totaal ruim €1,3 miljard. Ongeveer 80% daarvan is belegd in Nederlandse staatsobligaties en Nederlandse hypotheeklen. De Nederlandse economie vertegenwoordigt circa 1% van de wereldeconomie.

KPI	Normwaarde	Omschrijving meting	Bron	Norm	Realisatie
Carbon Footprint meting	Het fonds meet en publiceert de CO ₂ -intensiteit van zijn Europese en Amerikaanse aandelenportefeuilles per 31-12-2018.	De CO ₂ -intensiteit van de portefeuille. De CO ₂ -intensiteit is de hoeveelheid uitstoot (in tonnen) per miljoen omzet. Scope 1 en 2 emissies worden gebruikt.	Sustainalytics & DPS	De CO ₂ -voetafdruk van beleggingsportefeuille is eind 2020 conform de daarvoor gestelde targets van 140 voor Europese aandelen en 155 voor Amerikaanse aandelen.	Target eind 2020
Vermogen belegd in Nederland	Het fonds is transparant waarin het belegt.	Vermogen belegd in Nederland, in miljoenen euro's.	Financiële administratie	Alle beleggingen worden op de website gerapporteerd.	✓

7. Engagement en corporate governance

Wereldwijd belegt het fonds in meer dan 4.000 beursgenoteerde bedrijven. Om de kansen en risico's van deze bedrijven goed te kennen, is een voortdurende screening en analyse van belang. Wanneer er aanwijzingen zijn dat een bedrijf onverantwoord onderneemt, bestaan verschillende mogelijkheden waarop het fonds zijn invloed kan doen gelden. Zo stemt het fonds actief op aandeelhoudersvergaderingen van Nederlandse bedrijven. Mochten deze steminitiatieven geen effect hebben, dan heeft het fonds nog de mogelijkheid om de belangen in de betreffende bedrijven af te stoten of een engagement-traject te volgen.

Aan beleggingen in beursgenoteerde aandelen zijn managementrisico's verbonden. Dit zijn risico's als gevolg van verkeerde beslissingen of onjuist beleid door het bedrijfsbestuur. Het beleid van PDN voor goed bestuur is erop gericht om onze belangen als aandeelhouder te beschermen en invulling te geven aan onze verantwoordelijkheid als aandeelhouder.

PDN belegt in veel ondernemingen. Het is niet mogelijk om altijd bij die aandeelhoudersvergaderingen aanwezig te zijn. Om toch een stem uit te brengen wordt dit vanuit kosten- en capaciteitsoverwegingen op afstand gedaan (proxy voting). PDN stemt enkel op Nederlandse aandeelhoudersvergaderingen.

Voor het uitoefenen van het stemrecht wordt gebruik gemaakt van de diensten van het gerenommeerde Institutional Shareholders Services (ISS). Als institutionele belegger leeft PDN de Nederlandse Corporate Governance Code na. Deze bevat principes en bepalingen over goed bedrijfsbestuur. PDN heeft ook engagement hoog in het vaandel staan. Hierbij wordt met bedrijven, die gedrag vertonen dat niet in lijn ligt met de principes van de UN Global Compact, een traject van intensieve dialoog gestart. ISS heeft in naam van PDN 17 vergaderingen bijgewoond en 178 stemming verricht.

Sinds Q4 2018 heeft PDN een actief engagementprogramma dat op twee manieren probeert om bedrijven aan te sporen een positieve ontwikkeling op het gebied van maatschappelijke vraagstukken te bewerkstelligen. Dit gebeurt op twee manieren: proactief en reactief.

Bij proactief engagen wordt thematisch getracht om meerdere bedrijven (veelal sector breed) tegelijk aan te sporen tot verdere verbetering. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld sectorinitiatieven inzake kinderarbeid, conflictmineralen of CO₂-uitstoot. Vaak wordt voor een dergelijk engagementprogramma meerdere jaren uitgetrokken.

Reactief engagement wordt geïnitieerd nadat significante misdragingen van een bedrijf aan het licht komen. Deze misdragingen zijn toe te schrijven aan gedragingen die in strijd handelen met de 10 principes van de VN Global Compact. Bij dergelijke incidenten probeert engagement te voorkomen dat een dergelijk incident nogmaals plaatsvindt of nieuwe misstanden veroorzaakt worden, door middel van het verlangen van betere risicomangementprocedures of proceswijzigingen binnen een bedrijf.

In 2018 heeft PDN BMO als engagement dienstverlener aangesteld. BMO treedt namens meerdere institutionele beleggers als engagementpartij op. Het engagementprogramma van PDN vindt plaats op basis van Europese en Amerikaanse aandelen en bedrijfsobligatie holdings.

Aangezien dit programma in Q4 2018 is gestart is er nog geen KPI opgenomen over de engagements. Dit zal vanaf 2019 worden toegevoegd aan het duurzaamheidsverslag.

KPI	Normwaarde	Omschrijving meting	Bron	Norm	Realisatie
Aantal aandeelhouders vergaderingen gestemd	Het fonds stemt conform haar Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie.	Aantal aandeelhouders-vergaderingen gestemd.	ISS	Het stembeleid wordt jaarlijks op de website geplaatst	✓
Uitgebrachte stemmen	Het fonds stemt conform haar Corporate Governance en stembeleid en biedt hierin transparantie. Er wordt enkel in Nederland gestemd.	Het totaal aantal voorstellen waar het fonds op heeft gestemd.	ISS	Gestemd wordt op alle vergaderingen van Nederlandse ondernemingen	✓

8. Reporting principes

We hebben de relevante best practice-standaarden en richtlijnen gevolgd om de prestaties van verantwoord beleggen die in dit rapport worden behandeld, samen te vatten. De CO₂-emissiegegevens worden gepresenteerd volgens het GHG Protocol (World Business Council for sustainable development / WRI), welke drie niveaus heeft gedefinieerd voor GHG accounting en rapportagedoeleinden.

9. Vooruitblik 2019

In 2018 heeft het fonds met het aannemen van een carbon reductie target, ondertekenen van de VN Montreal Pledge en het aanstellen van een engagementprovider doorgebouwd op de stappen die in 2017 zijn gemaakt.

Voor 2019 gaat PDN verder onderzoeken hoe de portefeuille bijdraagt aan de VN Sustainable Development Goals, hoe dit transparant gecommuniceerd kan worden, en of hier via target SDG's waar mogelijk ook sturing aan gegeven kan worden.

Verder zal het fonds onderzoeken of het huidige stembeleid uitgebreid dient te worden met internationale aandelenparticipaties en of hierbij expliciet duurzaamheidsvraagstukken meegenomen moeten worden.

Daarnaast zal het fonds zich in 2019 ook bezighouden met de implementatie van het IMVB-convenant en de EU Shareholders Directive II.

Het werk om risico's op het gebied van duurzaamheid in onze liquide en niet beursgenoteerde beleggingen te herkennen en beheersen, wordt voortgezet. Daarnaast zet het fonds zich ook in om met meerdere partijen samen te werken om duurzaamheid op al haar raakvlakken te bevorderen.

10. Scope en kengetallen

De kerndoelstelling van het duurzaamheidsverslag is het transparant communiceren van de uitkomsten van het gevoerde duurzaamheidsbeleid van PDN. Het duurzaamheidsbeleid van PDN is van toepassing op het totale belegd vermogen. Het duurzaamheidsbeleid is van toepassing op alle beleggingen.

PDN heeft Ernst & Young Accountants LLP de opdracht verstrekt om limited assurance te geven bij geselecteerde kengetallen inzake duurzaamheid. Het door hen afgegeven assurance-rapport is toegevoegd aan dit verslag.

De onderstaande tabel vat de hoofdpunten van het beleid samen, toont de bijbehorende kengetallen en de bron van deze kengetallen en Key Performance Indicators (KPI's).

Onderwerp	Omschrijving	Kengetal/KPI	Bron	Pagina
Duurzaamheidsbeleid	Het duurzaamheidsbeleid is van toepassing op alle beleggingen van het fonds.	Totaal belegd vermogen in miljoenen euro's.	Financiële administratie	5
Vermogen belegd in Nederland	Het fonds is transparant waarin het belegt.	Vermogen belegd in Nederland, in miljoenen euro's.	Financiële administratie	15
Impact Investments	Het fonds merkt fondsbeleggingen met een duidelijke maatschappelijke rol aan als impact investments.	Marktwaaarde of commitment (contractuele toezegging) aan impact investments, in miljoenen euro's.	Financiële administratie	13
Groei Impact investments	De groei van de fondsbeleggingen die zijn aangemerkt als impact investments, gedurende het jaar.	Verandering in marktwaaarde of commitments (contractuele verplichtingen) ten opzichte van het voorgaande jaar, in miljoenen euro's.	Financiële administratie	13
Aantal aandeelhouders vergaderingen gestemd	Het fonds stemt conform haar Corporate Governance en stem-beleid en biedt hierin transparantie.	Aantal aandeelhouders-vergaderingen gestemd.	ISS	16-17
Uitgebrachte stemmen	Het fonds stemt conform zijn Corporate Governance en stem-beleid en biedt hierin transparantie. Er wordt enkel in Nederland gestemd.	Het totaal aantal voorstellen waar het fonds op heeft gestemd.	ISS	16-17
Aantal uitsluitingen (bedrijven)	Het fonds sluit bedrijven uit in overeenstemming met zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving. De screening vindt op kwartaalbasis plaats. DPS heeft twee firma's additioneel uitgesloten.	Het aantal individuele bedrijven die zijn uitgesloten van belegging op basis van de portefeuille en benchmark standen per oktober 2018.	Sustainalytics & DPS	12
Aantal uitsluitingen (landen)	Het fonds sluit landen uit in overeenstemming met zijn uitsluitingenbeleid en wet- en regelgeving.	Het aantal landen dat is uitgesloten van belegging per jaareinde 2018.	Sustainalytics	12
Carbon Footprint meting	Het fonds meet en publiceert de CO2-intensiteit van zijn Europese en Amerikaanse aandelenportefeuilles en benchmarks per 31-12-2018.	De CO2-intensiteit van de portefeuille. De CO2-intensiteit is de hoeveelheid uitstoot (in tonnen) per miljoen omzet. Scope 1 en 2 emissies worden gebruikt.	Sustainalytics & DPS	15

11. Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland

Onze conclusie

Wij hebben een assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid uitgevoerd op de duurzame kengetallen over 2018 zoals opgenomen op pagina 3 in het Duurzaamheidsverslag 2018 van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland te Heerlen (hierna: de duurzame kengetallen).

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden en de verkregen assurance-informatie en met inachtneming van de beperkingen die in de paragraaf ‘beperkingen in de reikwijdte van onze assurance-opdracht’ zijn weergegeven, is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de duurzame kengetallen niet, in alle van materieel belang zijnde aspecten, zijn opgesteld in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in hoofdstuk “Scope en kengetallen” van het Duurzaamheidsverslag 2018.

De duurzame kengetallen bestaan uit “Totaal belegd vermogen”, “Vermogen belegd in Nederland”, “Impact Investments”, “Groei Impact Investments”, “Aantal aandeelhouders vergaderingen waar is gestemd”, “Uitgebrachte stemmen”, “Aantal uitsluitingen bedrijven”, “Aantal uitsluitingen landen” en “Carbon Footprint” zoals opgenomen in het Duurzaamheidsverslag 2018.

De basis voor onze conclusie

Wij hebben onze assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 3000A “Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historisch financiële informatie (attest-opdrachten)”. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht van de duurzame kengetallen.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds DSM Nederland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Dit houdt onder meer in dat wij geen activiteiten ondernemen die conflicterend kunnen zijn met onze onafhankelijke assurance-opdracht. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Rapportagecriteria

De duurzame kengetallen dienen gelezen en begrepen te worden samen met de rapportagecriteria. Stichting Pensioenfonds DSM Nederland is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze rapportagecriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving.

De gehanteerde rapportagecriteria voor het opstellen van de duurzame kengetallen zijn toegelicht in hoofdstuk ‘Scope en kengetallen’ van het Duurzaamheidsverslag 2018.

Beperkingen in de reikwijdte van onze beoordeling

Onze assurance-opdracht is beperkt tot duurzame kengetallen. Wij hebben geen assurance-werkzaamheden uitgevoerd voor andere informatie in het Duurzaamheidsverslag 2018.

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de duurzame kengetallen

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de duurzame kengetallen in overeenstemming met de gehanteerde rapportagecriteria zoals toegelicht in hoofdstuk “Scope en kengetallen” van het Duurzaamheidsverslag 2018, inclusief het identificeren van belanghebbenden en het bepalen van materiële onderwerpen. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de duurzame kengetallen en het verslaggevingsbeleid zijn uiteengezet in hoofdstuk “Scope en kengetallen” in het Duurzaamheidsverslag 2018.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van de duurzame kengetallen mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het rapportageproces van de Stichting Pensioenfonds DSM Nederland.

Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht van de duurzame kengetallen

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een assurance-opdracht met beperkte mate van zekerheid dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn ook geringer in omvang, dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een beperkte mate van zekerheid is daarom ook aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een redelijke mate van zekerheid.

Wij passen de Nadere voorschriften kwaliteitssystemen (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij hebben deze beoordeling professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaard 3000A, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

De werkzaamheden van onze assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid bestonden onder andere uit:

- het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de entiteit voor zover relevant voor de duurzame kengetallen;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte rapportagecriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in Duurzaamheidsverslag 2018 staan. Dit omvat het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur.
- het verkrijgen van inzicht in de rapporteringsprocessen die ten grondslag liggen aan de duurzame kengetallen, inclusief het op hoofdlijnen kennis nemen van de interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor onze assurance-opdracht;
- het identificeren van gebieden in de duurzame kengetallen met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van de duurzame kengetallen. Deze verdere werkzaamheden bestonden onder meer uit:
 - het afnemen van interviews met het management en relevante medewerkers op groepsniveau verantwoordelijk voor het opstellen van de duurzame kengetallen;

- het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van de informatie voor, het uitvoeren van interne controles op, en de consolidatie van gegevens in de duurzame kengetallen;
 - het verkrijgen van assurance-informatie dat de duurzame kengetallen aansluiten op de onderliggende administraties van de entiteit;
 - het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie; en
 - het analytisch evalueren van data;
- het evalueren van de consistentie van de duurzame kengetallen met de informatie in het Duurzaamheidsverslag 2018 buiten de reikwijdte van onze assurance opdracht.

Rotterdam, 22 mei 2019

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. J. Niewold RA